

ÜZEYİR HACIBƏYLİ VƏ MÜSLÜM MAQOMAYEVİN 135 İLLİYİ MÜNƏSİBƏTİLƏ

18 sentyabr 2020-ci ildə musiqişünas-bastakar, elm xadimi, Azərbaycan bastakarlıq məktəbinin banisi və yaradıcısı Üzeyir Hacıbəyliyin və görkəmli bastakar, dirijor Müslüm Maqomayevin 135-illiyi qeyd edilir.

Üzeyir Hacıbəyli haqqında material və məlumatlar yetərləndir. Onun yaradıcılıq külliyatının musiqişünaslar və filoloqlar tərəfindən geniş təhlili aparılıb. Kiçikdən böyüyə qədər hamı — məktəbaqadər uşaqlar, şagirdlər, ali təhsil ocaqlarında təhsil alan tələbələr, ahillər, bir sözlə, ölkənin bütün xalqı və millətləri onun musiqili öndüçü Azərbaycan Dövlət himnini çox gözləyir. Yaradığı 7 operadan «Leyli və Məcnun», «Koroğlu», «Arşın mal alan», «O olmasın, bu olsun» operettalardan, «Sən-siz», «Sevgili canan» romanlarının hər bir səz mətnli mədəliyalan xalqımızın hafizəsində yaşayır.

Dahi şəxsiyyətinin yaradıcılığı ilə maraqlanan cənab alimlər və yerli mütəxəssislər, ixtisaslılar, əsərlərini mənimsəyərək tədqiq edirlər, hər dəfə yeni elmi fikirlər üzə çıxarırlar. Üzeyir bəy Avropa klassik musiqisinin janrı və formalarını milli zəminə gətirərək, təbii etmiş, beynəlxalq aləmdə tanınmışdır. Bu baxımdan o, milli musiqiyə dünya şöhrəti gətirib. 1934-cü ildən Üzeyir bəyin təşkilatlığı ilə ərsəyə gələn Azərbaycan Bastakarlar İttifaqının hazırlıq rəhbərliyi — Azərbaycanın görkəmli bastakarı. UNESCO-nun Sültən Əliyev adına Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, professor, AMEA-nın müxir üzvü, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi himayəçiliq Şurasının üzvü Fıraqiz Əlizadə və İttifaqın üzvü olan bastakar və musiqişünaslar tərəfindən hər zaman Üzeyir Hacıbəyliyin və Müslüm Maqomayevin adları ucaldulara, xatirəsi yaşadırlar,

ənənələri davam etdirilir. Azərbaycan Bastakarlar İttifaqı Heydər Əliyev Fondu və Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi ilə birgə hər il Üzeyir Hacıbəyli Beynəlxalq Musiqi Festivalı çərçivəsində konsertlər və konfranslar təşkil edir. Dahi şəxsiyyəti həsr edilən tədbirlər Azərbaycanın hər bir mədəniyyət və musiqi təhsili ocaqlarında keçirilsə də Bastakarlar İttifaqı çərçivəsində hazırlanan proqramları qurulmuş xüsusi diqqətə layiqdir.

Umumiyyətlə, Azərbaycan Bastakarlar İttifaqının fəaliyyətinin prioritet istiqamətlərindən biri məhz Üzeyir Hacıbəyliyin isrinin qorunması və təbliğidir. Onun bu, demək olar ki, Bastakarlar İttifaqının bütün tədbirlərində izləyirik. Bir neçə ildir böyü keçirilən konfransların birinin bariz nümunəsidir. Bu konfransların təkcə mövzusunun nəzarətinə salmaq kifayət deyildir ki, onları Üzeyir Hacıbəyliyin isrinin öyrənilməsinə və təbliğində əhəmiyyətini qeyd edək. Bu baxımdan hər bir konfransın proqramında mövzunu — şəkəllənmiş, müxtəlif tərəflərdən açıqlanması və geniş müqayisə tədqiqatı diqqətləyirdi. Azərbaycan Bastakarlar İttifaqının tədbirlərində Üzeyir Hacıbəyliyin musiqi, elmi və icadçı fəaliyyətinin, hətta müxtəlif əsərlərini müşahidə edirik.

Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan milli bastakarlıq məktəbinin banisi olmaqla, Şərhadə ilk operanın, ilk milli musiqi komediyalarının yaradıcısı kimi musiqi tarixində daxil olmuşdur. Onun əsərləri Azərbaycan və digər ölkələrin

səhnələrini bəzəməklə, uğurlu səhnə təleyi ilə diqqətə layiqdir.

«Musir dövrdə Üzeyir Hacıbəyliyin səhnə əsərlərinin geniş coğrafiyası» mövzusunda konfransda (2017 il) bastəkərin musiqili-səhnə əsərləri öne çəkilmiş, Üzeyir bəyin musiqi yaradıcılığına müxtəlif rəkarlardan ekskursiya edilmişdir: «Leyli və Məcnun» operası Bilkənd səhnəsində, «Arşın mal alan» operettası xarici teatrların səhnəsində, «Əsil və Kərəm» operasının səhnə təleyi, «Koroğlu» operasının Türksöy xətli ilə səhnəyə qoyulması, «Arşın mal alan» filmi, yarıma tarixi və ekran həyatı, «Üzeyir Hacıbəyliyin «Arşın mal alan» operettasının Vyanaya musiqili teatrdəki tamaşasına daha bir nəzər», «Leyli və Məcnun» operasının Amerkə səhnəsində balet təccassümü» adlı maruzələr öz məzmununa və məlumat tutumuna görə diqqətləyirik. Üzeyir Hacıbəyliyin xalqımızın xatirəsində böyük maraq kəsb etmişdir.

Üzeyir bəy XX əsr Azərbaycan musiqişünaslığında yeni səhifə açmaqla yanaşı, onun elmi fəaliyyəti Şərqi musiqi elminin mühüm mərhələsi olmuşdur. Üzeyir Hacıbəyliyin 125 illiyinə həsr olunmuş «Üzeyir Hacıbəyli: Şərqi musiqi-maqaam sistemləri müqayisəli təhlildə» (2010 il) mövzusunda konfrans məhz dahi bastakar və musiqişünas Üzeyir Hacıbəyliyin musiqi elmi sahəsindəki nailiyyətlərinə həsr edilmişdir. Konfransda «Azərbaycan musiqisində maqaamların qarşılıqlı əlaqələrinin tədqiqat məsələləri», «Şifahi ənənəli professional musiqidə mülkiyyət və universallıq (Azərbaycan və Hindistan musiqisi nümunəsində)», «Üzeyir Hacıbəyli və Azərbaycan muğamlarının səs sistemi məsələsi», «Ya-

xın və Orta Şərqi musiqi sistemlərində maqaam strukturlarının qarşılıqlı müqayisəsi», «Şərqi xalqlarının musiqisində Bayatı maqaamı, tarixi mifologiyası və paralel strukturları» kimi mövzuların irəli sürülməsi, həm Üzeyir Hacıbəyliyin elmi yaradıcılığına, həm də Şərqi musiqi sistemlərinə müraciət mövzusunun geniş əhatə dairəsinə nümayiş etdirməklə, dinləyicilərin maraq dairəsini özünə cəlb edir.

Üzeyir Hacıbəyli həm də XX əsrin görkəmli ictimai xadimlərindən biri olmuş, xüsusilə 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə böyük fəaliyyət göstərmişdir. Onun bu sahədəki fəaliyyəti Azərbaycan Bastakarlar İttifaqının «Üzeyir Hacıbəyli və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti» mövzusunda konfransında işıqlandırılmışdır.

Bildiyimiz kimi, 1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması xalqımızın həyatına böyük əlamətdar hadisə kimi abədi daxil olmuşdur. Bu tarixi Respublika günü kimi hər il təntənə ilə qeyd edilir. O dövrdə, Mayın 28-də Həsən bəy Ağayevin sadriyyəti ilə Azərbaycan Milli Şurasının tarixi icmalı keçirilmiş, iclasda iştirak edən Mustafa Mahmudov, Fətəli Xan Xoyski, Nasir bəy Yusifbəyli, Nəriman Nərimanov, Heybət Qulu Məmmədov, Mehdi Hacımski, Rəhim Vəkilov, Fəzail Kəçərimski və digərləri İstiqlal Bayannaməsini qəbul etmişlər. İstiqlal Bayannaməsi bütün türk-müsəlman dünyasında Şərhadə ilk dəfə olaraq, Azərbaycan demokratik respublikasına idarə usulunu — parlamentli respublikanın yaradılacağından xəbər verirdi. Azərbaycan Milli Şurasının İstiqlal Bayanna-

masında deyirdi: «Bu gündən Azərbaycan xalqı, hakimiyyət haqqına malik olduğu kimi, Cənub Şərqi Zaafqafiyəni əhatə edən Azərbaycan tam hüquqlu müstəqil bir dövlətdir.»

Məhz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 1918-ci ildə yaradılması gününün 100 ildən sonra Azərbaycan Bastakarlar İttifaqı nəzdində elmi konfrans həddündə təşkil və onun Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığı ilə bağlılığı tarixi hadisələrdən irəli gəlir. Elmi konfransda «Üzeyir Hacıbəyliyin təhsil dövründə Cümhuriyyət ideyalarının təşəkkülü», «Üzeyir Hacıbəyli və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti», «Azərbaycan bastəkərlərinin opera yaradıcılığında «Koroğlu» operasının ənənələri, «Üzeyir Hacıbəyliyin əsərlərinə edilən təcavüzlər», «Leyli və Məcnun» operası Bakı Marionet teatrının qurululuşunda», «Üzeyir Hacıbəyliyin «Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları» elmi işinin milli musiqişünaslığın inkişafında rolu» adlı maruzələr edilmişdir.

Azərbaycan musiqi tarixində Üzeyir Hacıbəyli ilə yanaşı, onun məsləkədi olan böyü görkəmli bastakar Müslüm Maqomayev də adı qizli hərlərlə yazılmışdır. Üzeyir Hacıbəyli və Müslüm Maqomayevi yətlənik yaşından Qor Seminariyasında başlanan dostluq təlləri, daha sonra qohumluq əlaqələri ilə bərabər, həm də əqide sürətili birgəfəaliyyəti və onlar Azərbaycan musiqisinin inkişafı naminə çiyin-çiyinə, birgə mübarizə aparmışlar. Azərbaycan Bastakarlar İttifaqının tədbirlərində Üzeyir Hacıbəyli ilə yanaşı, daim Müslüm Maqomayevin də adı anılır.

Müslüm Maqomayevin yaradıcılığına həsr olunan

konfranslar keçirilərkən, onun fəaliyyəti müxtəlif aspektlərdən işıqlandırılıb: «Müslüm Maqomayevin musiqi-ictimai fəaliyyəti haqqında», «Müslüm Maqomayevin yaradıcılıq irsi tarixi sənədlərdə və arxiv materiallarında», «Müslüm Maqomayevin vokal yaradıcılığında musiqi ilə poeziyanın obraz uyğunluğu» adlı maruzələr maraqla dinlənib.

Göründüyü kimi, Azərbaycan Bastakarlar İttifaqında Üzeyir Hacıbəyliyin və Müslüm Maqomayevin yaradıcılığının öyrənilməsi baxımından mühüm addımlar atılaraq, Azərbaycanın tanınmış musiqişünas alimləri və bastəkərlər tərəfindən rəngarəng mövzular irəli sürülmüşdür ki, bunlar musiqişünaslıq tədqiqatlarında öz təcassüsünü və davamlı tapşırır, eyni zamanda, bu mövzular gələcək tədqiqatlarla da yola açaraq, günc nəslin yetişməsinə mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Üzeyir bəy yaradıcılığında, onun dühəsindən qaynaqlanan Azərbaycan bastəkərlərlə məkəbi estafeti yeni nəslə — Qara Qarayev, Fikrət Əmiröv, Cəvəd Hacıyev, Niyazi, Səid Rüstəmov, Arif Məlikov, Vəsil Əgəzəlov, Səid Rüstəmov, Fıraqiz Əlizadə kimi dünyəvi musiqişünas bastəkərlərinə ötürüldü. İndi artıq Azərbaycan bastəkərlərinin və musiqişünaslarının artıq dördüncü, beşinci nəslə yetişmişdir. Üzeyir Hacıbəyliyin və Müslüm Maqomayevin ösyanları, ənənələri üzərində yetişən musiqişünaslıq nəslə Azərbaycan musiqisinin geniş üfüqlərini açmış, musiqişünas şöhrətini dünyəvi yayır.

Komaləxanım ƏSƏDULİYEVƏ, Sənətsənəslilik üzrə fəlsəfi doktoru, musiqişünas.